

KOZI (149) *ai*

o jasne.

sg m N kozi (15). ♦ *G* kozi(e)go (5). ♦ *D* koziému (2); -ému (i), -(e)mu (1). ♦ *A* kozi (6), kozi(e)go (1). ♦ *I* kozi(e)m (4), kozim (2); -(e)m *RejZwierz*, *RejZwierc* (2); -im *SienLek*; -(e)m : -im *FalZioł* (1 : 1). ♦ *f N* kozią (11), kozi(a) (6). ♦ *G* kozi(e)j (11). ♦ *A* kozią (8). ♦ *I* kozią (7). ♦ *L* koziéj (4); -éj (1), -(e)j (3). ♦ *n N* kozi(e) (10). ♦ *G* kozi(e)go (2). ♦ *A* kozi(e) (9). ♦ *I* kozim (8), kozi(e)m (3); -im *GliczKsiąż*, *BielKron*, *SienLek* (5); -im : -(e)m *FalZioł* (1 : 3). ♦ *L* kozim (5). ♦ *pl N* subst kozi(e) (3). ♦ *G* kozich *SienLek* (4), kozi(e)ch (1) *FalZioł*. ♦ *A* subst kozié (10); -é (4), -(e) (6). ♦ *I m* kozimi (1). *f* kozi(e)mi (1). ♦ *L* kozich (4). ♦ *indecl* (w zroście) (6).

Sł stp, *Cn* notuje, *Linde* XVI – XVIII w.

Przymiotnik od „koza”:

1. Od znac. ‘zwierzę’; *caprigenus* *Mącz*, *Calep*, *Cn*; *capreus* *Mącz*, *Cn*; *hircinus* *Mącz*; *caprilis*, *caprinus* *Cn* (128) : *Caprile*, *Kozárnia*/ *Stáynia* kozya. *Mącz* 34b, 34b [2 r.], 152a; *Calep* 160b.

Przysłowie: gdy ieden nárzeka Z tãrgu idãc: á drugi Wygrałem, wykrzyka. Tãk wlaśnie wilczã ftypã bywa śmierz bãránia, Kozie zdrowie głód wilczy, według mego zdãnia. *KlonWor* **2v.

Wyrażenie: »kozi myśliwiec« = *myśliwy co tylko na domowe kozy mógłby polować* (1): *Pãtrzayże* tego leniwca/ *Prãwie* Koziego myśliwca/ *By* też więc miał y trzy tuzy/ *pewnie* wygra ná grzbiet guzy. *RejZwierc* [233].

a. *Pochodzący od kozy, będący częścią kozy* (112) ; *A* barzo dobrze iefth tho ziele fkoziã ferwatka miećacz *FalZioł* I 11c, I 51c, 120a, 122c, 127a, 144b (31); *GlabGad* H5; *Pellis* *Haudt* koziã fkorã. *Mymer*² 33, 20v; *GliczKsiąż* D4; *A* dnia wtorego ofiãruiefz kozlã kozié⁸⁰ [*hircum caprarum*] nie pokálãnego zã grzech *Leop Ez* 43/22, *Ex* 26/7, 36/14; *RejZwierz* 116v; *BibRadz Ex* 26/7, 35/6, 23, *Lev* 7/23; *nãdzyãlãwfzy* guñ s fiersci kozyey *BielKron* 33; nie iedzã nic infzego/ iedno kozié á bãránie miẽło *BielKron* 456, 24v, 33; *Mącz* 17b, 34b, 156d, 499b; gdy w ftãwiech bolenie/ tũcz kozié bobki z octem *SienLek* 120v, 7, 8, 9, 9v, 37v (49); *HistRzym* 96v; *BielSpr* 69; *BudBib Ex* 25/4, *Num* 7/17, 18/7; *StryjKron* 351; *CzechEp* 62; *ReszPrz* 25; *Aruncus*, villus est a caprarum mento dependens. – *Koziãbroda*. *Calep* 100a, 160b; *WujNT Hebr* 11/37.

Przysłowie: *Rixari* do lana caprina, proverbium, *O* koziã fiersc fie fwãrzić/ to yeft próžno/ ni ócz/ co nie ftoyi zã pieniãdź. *Mącz* 357a.

W charakterystycznych połączeniach: kozi(-a, -e) bobek (a. bobki) (16), broda (3), krew (4), łoj (4), mięso (7), serwatka (11), sierść (6), skor(k)a (9), wełna (3), żółc (5); kozi (a, albo, ani, i, niż) barani, jeleni, kozłowy (3), owczy (5), skopowy, wołowy (2).

b. *Właściwy kozie, taki jak ma koza* (9) : *Kozi* fobie głos zlagodził/ *Aby* tãko kozlẽ zdrãdził. *BierEz* N2v; *FalZioł* IV 6a; *Co* czyniã Sãtyrowie s kozimi rogãmi *RejWiz* 82; *RejZwierz* 59v; *Mącz* 4b; *SienLek* 116v.

Przysłowie: *Per iocum dicitur*, *Hoc curasti probe*, *Ey* cziścieś/ fprãwił/ *Stoyi* zã kozi rozek twoyã fprãwã/ bywa też wowiono [*lege*: mowiono] *Mącz* 73b.

W przen (2) :

Wyrażenie: »ogon kozi« = *coś niepozornego, małego* (1): (*did*) Czart łnmnieniu poczychu mowy (-) [...] Aflyfys ten ogon kozy Iakoć my tam rzkomo grozy. Aleć gdy go ia przepłószę *RejKup* h6.

»diabli rożek kozi« = *czart* (1): A ten Dyabły rożek kozy Y łam niewie czym my grozy. *RejKup* i7.

2. *Od znacz. 'instrument muzyczny'* (1) : Kázdey bychmy nádobnie piołnki dołpiewáli/ Ktore łie koziem wrzałkiem bárzo pomiełzáli. *RejZwierc* 120.

3. *Zestawienia w funkcji nazw specjalnych* (5) :

a. »kozi rog« = *instrument muzyczny* (4) : iełli to rołkołzą kto ma przezwać włafnie/ Gdy grzmi bęben zá vchem/ á kozi rog wrzałnie *RejWiz* 16v, 67; *RejZwierc* 102v; gdy mu do tego w kozi rok [!]/ co zá włzymá ryczy iáko woł/ zágráią/ y w łzkápi brzuch kiymi záběbnáią/ to on dopiero áż ná łbie/ choć kárkn łobie nárułzy/ dotáńcuie. *WerGość* 235.

b. »rożek kozi« = *więzienie; tu w przen* (1) :

Zwrot: »wsadzić [kogo] w rożek kozi« = *postawić kogo w sytuacji bez wyjścia, pozbawić kogo swobody* (1): A Czarta czo jm [!] nam grozy Władzimy go wrożek kozy *RejKup* v2v.

4. *Zestawienia w funkcji nazw botanicznych* (7) :

»kozia broda« = *Tragopogon L.; kozibród; roślina dwuletnia z rodziny złożonych (Compositae); barbula hircinc Mącz; come, gerontopogon, tragopogon Calep* (4): Barbula hircina, Kozia brodá/ Ziele yełt *Mącz* 23b; Come herba est, qnam Barbam hircinam vocant, a comae similitudine, quod folia in circuitu spangat. – Kozią broda. *Calep* 219b, 454a, 1077a.

[»kozia drześć« = *Spiraea Aruncus L. (Rost); ziele z rodziny różowatych (Rosaceae)*: Kozia drześć/ Rauunculus candidus minor, Mercenblumen/ Aprillenblumen/ Schneeblumen. *SienHerb* K2#, D4#.]

[»lebiotka kozia« = *prawdopodobnie Origanum Heracleoticum Rchb.; roślina z rodziny wargowych (Labiatae)*: Lebiotká Kožia/ Tragorigainum. Bocksbiłemkraut. *SienHerb* K2#d.]

[»kozi mlecz« = *Chondrilla juncea L. (Rost); chondrilla sztywna; bylina z rodziny złożonych (Compositae); chondrillon Cn*: Kożimlecz/ iełt troiáki v nas/ co go Máthiolus Chondrilla zowie/ pierwłzego figurá w Czełzkim Herbarzu 130a. Drugiego dwie w Lácińłkim M. 505. 510. *SienHerb* K2#.]

[»kozi parsk« = *prawdopodobnie roślina z rodzaju Juncus L., sit lub Allium L., czosnek; cepaea Cn*: Koziparsk/ Cepea. Wild Burtzel M. 933 *SienHerb* K2#, D4# [2 r.].]

»kozirog, kozirożek« = *Trigonella Foenum Graecum L., kozieradka pospolita; roślina roczna łródziemnomorska z rodziny motylkowatych (Papilionaceae), używana dawniej pospolicie w lecznictwie, obecnie w weterynarii; feanum Graecum Cn s. v. kozirożec ziele* (2 : 1): Buceras herba, fenum graecum, Kozirożek/ ziele yełt. *Mącz* 27d; Carphos, Herbae genus. Foenum graecum, Kożyróg. *Mącz* 39b, 133a.

[»kozia sałata« = (*kalka z lat. lactuca caprina*) *Lactuca L.; sałata, roślina dwuletnia z rodziny złożonych (Compositae)*: Plinius teź piłze/ iż iełt ieden rodzaj láktuki ktora łámá rołcie bez łiania/ á tę zowiá kožia łálatá *Cresc* 1571 232b (*Linde*).]

5. *Zestawienie i zrost w funkcji n-loc*: »Kozie Głowy, Koziegłowy« (7) : Item therałz przed Godi wkozych głowach 6 gáłfi vkradł *LibMal* 1546/109v; [*Jagiello*] Wziął teź s łobą ty kłiążetá/ [...]

Kryłztyná s Kozyegłow Sądeckie⁸⁰/ Mikołaiá z Ofoliná Wiflickiego *BielKron* 38lv, 390; *SarnStat* 895, 958, 991, 1082.

6. Zestawienie w funkcji *n-pr*: »kozie rogi« [*nazwa herbu*] (1) : [*król*] zá herb trzy drzewá ielity miánowawłzy darował/ odrzuciwłzy pierwłzy koźie rogi. *BielKron* 373.

Cf **[KOZI BLASK]**, **[KOZI LEP]**, **[KOZIOBLASKOWY]**, KOZIOGŁOW, KOZIOK, **[KOZIOLEPOWY]**, KOZIONOGI, KOZIOOK, **KOZIOROŻCOWY**, **KOZIOROŻEC**, KOZIROŻEC, **KOŹLI**

TZ